

ВЪЗРОЖДЕНСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ЗА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК: ИВАН ВАЗОВ ЗА ЧУЖДИТЕ ДУМИ, ПАДЕЖИТЕ, ЧЛЕНУВАНЕТО И ПРАВОПИСАНИЕТО

Владислав Миланов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията разглежда Иван-Вазовите концепции за развитието на правописа, за навлизането на чуждите думи в българския език, за членуването и за падежите. Въпреки че Вазов е един от най-задълбочено анализирани в езиково отношение писатели, някои важни за развитието на книжовния език идеи, обвързващи поетичната реч с тенденциите при оформянето на книжовната формация на общонародния език, на народния поет са останали в периферията на изследователския интерес. Текстът насочва вниманието именно към такива специфични схващания, като например Вазовото твърдение, че при отпадането на падежите поетичният език губи своята стегнатост и това го отдалечава от славянските езици.

Ключови думи: емпрунтология; Иван Вазов; книжовен език; поетичен език; чужди езици и чужди думи; падежи, правопис

Възраждането е една от най-светлите и най-чистите епохи в историята на България. Текстовете на тази епоха съхраняват паметта за възхода на българската нация и в същото време изграждат образа на възрожденеца в неговите реалистични измерения – с възжеланията за свобода, с очакванията родината му да бъде свободна и да открива своята нова идентичност през езика, литературата, историята и културата. В моментите, в които нацията е изправена пред своето най-голямо изпитание, което я задушава с векове – социалното и националното потисничество, възрожденецът е поставян пред непрекъснати ситуации на избор. По отношение на езика тематиката е сложна, защото го поставя в нееднородна езикова среда, обусловена от много тежък исторически развой, при това осъществен в свръхусложнен екстралингвистичен контекст: робство, липса на институции и на образование, за които е ясно, че са двата основни фактора, които съпътстват изграждането на книжовния език. Нееднородната диалектна основа, която поради социално-икономически причини *ориентира* развитието и оформянето на съвременния език към

източните български говори, по-конкретно към централните балкански и към подбалканските диалекти, чиято територия по това време развива икономически, образователен и духовен разцвет и това се превръща в добра предпоставка за облика на новобългарския книжовен език. Българският език от своя (въз)рожденски период е време, което продължава да пази словото като един от стожерите на идентичността. Конкуренцията на езиковите модели в силно разпокъсаната диалектна карта на България е сложен фактор не само за диалектната основа на книжовния език, но и за процесите на надмощие между отделните конкуриращи се езикови варианти в узуса. Към всичко това трябва да се добавят и сложните процеси, свързани с изучаването на чужди езици и с облика на средното училище по това време изобщо.

В тази част от научния текст ще представим част от езиковите възгледи и от приносите за развитието на новобългарския книжовен език и неговата поетична реч на Иван Вазов въз основа на една негова публикация, която като че ли е останала встрани от изследователския интерес. Статията е озаглавена **Нашият поетичен език** и в скоби е определена като **бегливи бележки**, което според мене препраща към идеята за бегли, бегло нахвърляни разсъждения за поетичния език.

За Вазовия принос към оформянето и развитието на книжовния български език е писано може би най-много (Pernishka 1985) от българските езиковеди за езика на българските писатели и за приноса им за развитието на книжовния език. Това е логично, като се има предвид, че той създава през силата на думите необятно творческо пространство, разгърнало се като съдържателен и жанров обхват толкова широко, че да създаде надеждна опора за новоизграждения книжовен език. Думите на Вазов са думи на епохата. Ето защо опитите на пловдивска преводачка в нашето съвремие да преведе романа „Под игото“, тъй като шестокласниците не разбират лексиката в текста, се оказва по-скоро неадекватен. Да превеждаш Вазов, означава да убиеш епохата на Вазов, да заличиш контекста и посланията на творбата; да преведеш непреводимото. Вазов не може да бъде превеждан, Шекспир не може да бъде превеждан. И това се обяснява с онази магия на думите, съхранила способността им да пренасят повеите на времето и да връщат въображението в един толкова различен свят на духовността, какъвто е светът на Българското възраждане – чист и извисен. Големият проблем, свързан с превода, засяга един фундаментален за човечеството въпрос – как да научим новите поколения да четат текст и да развиват въображението и лексикалната си култура, без да обвързват тези процеси с маниера на вечното улесняване през съвременни интернет способности, изкуствени форми на интелекта, които стават все по-приложими към живота на човека, но не и към онези усилия, които развиват менталната дейност и подпомагат развитието на комуникативните способности на индивида. И тук не говорим за сблъсък между две системи, говорим за трайно увреждане, кое-

то все повече дистанцира младия човек от художествения свят, съхранил между кориците на книгите световите на безкрая. Говорим за онези способности на естествения интелект, които през вековете са пренесли информативни и поведенчески модели, станали неделима част от човешкия напредък. А иначе Вазов е превеждан на толкова много езици, че да го осъвременяваш и да го превеждаш от български език на български език, наистина е безсмислено и ненужно. Младите поколения ще срещат много затруднения в живота си, но при условие че с лекота усвояват от ранна детска възраст чужди езици, не би трябвало да загубят уменията или да го оставят като закърняло, да разбират архаичната лексика като глас на епохи от нашата история.

През месец март 1921 година, във вестник „Развигор“, отпечатано по-късно в **Събрани съчинения в двадесет тома, т. 18, София 1957 г., с. 829 – 831**, е публикувана една от най-силните Вазови творби, есеистично посветена на поетичния език – **Нашият поетичен език** (Бежливи бележки). Финият езиков усет на твореца му позволява да се заиграва с употребата на думите и да създава широк контекст, в който увлекателно да въвежда читателя в тънкостите на българската реч. В непринуден тон есеистичният разказ въвежда чрез отклонение, което създава представата за тишината и спокойствието от слънчевия ден, които увличат поета, но са и повод за препратка към красотата на езика. *...Въпреки тежките дни, които преживяваме, времето навън е прелестно. Равнодушната природа не дели нашите скърби и неволи – пролетта празнува своя светъл празник. Вишините и зарзалите в двора ми са цели облечени в бял цвят, а старата изпочупена праскова е цяла розова, като усмивката на здрава вакарелска мома. Отнякъде прилитат първите звънки кръщи-гласия на някой славей. А слънцето? . . . Но аз се отплеснах, а щях да говоря за нашия поетичен език....*

Отворих въпроса за отклоненията, за да поставя една важна за пишещия човек тема, а именно уменията да поставя в широк контекст разсъжденията си и да създава фон, през който да приобщи читателя към силата на думите. Това го могат малцина, а писателите обикновено са призвани да го правят. От гледна точка на стилистиката на текста се получава много хубава рамка, обвързваща мотиви от природната хармония с красотата на българския език. Споделям това и с оглед на дидактиката на чуждо- и родноезиковото обучение. Почти няма съвременен учебник по български език, който през интересен и стилистично оцветен текст да въвежда младите хора в теорията и практиката при усвояването на българския и на чуждите езици. Това създава предпоставка, която още от самото начало обрича идеята да привлече младия човек към текста, защото съвременните ученици живеят в динамичния свят на онлайн пространството и това по свой начин ги прави гъвкави млади хора, които предпочитат да получават информацията през широк контекст, а не в ограничения и рамки.

Темата за естетиката на речта вълнува Вазов и задава модел, към който по-късно се обръщат и езиковеди като акад. Александър Теодоров-Балан[□]. В нашето съвремие тази тема беше повод на специализирана кръгла маса, проведена в Българската академия на науките, да бъде поставен въпросът за естетиката на речта, тоест за естетиката на изразяването при избора на изразните средства, което се отнася към фундаменталните въпроси на стилистиката и което очертава пресечните ѝ точки със социолингвистиката.

Все по-често забравяме, че основната функция е свързана с процеса на общуването. И понеже живеем в крайно агресивна речева среда, рядко обръщаме внимание на **хубостта на думите**. Може би защото лесно свикнахме да живеем в пошлата действителност, обградени от агресивни хора и още по-агресивните им думи. Човекът днес е твърде прагматично същество, на което като че ли не му остава време за естетика, при това естетика на общуването. За Вазов обаче това е неделима част от света, който заобикаля човека, част е от вътрешната му същност:

... Аз винаги следя с удоволствие напредъка му, на нашия поетичен език. Той се изглажда, префинява, обогатява.

Думите заник, изгрев, „здрач“, „багра“, „зара“, „ухание“, „двери“ и толкова други народни и старобългарски думи красят прозата и стиховете. Такива думи са хубави. Хубави са и съкратените съществителни: „заблуда“, „пробуда“, „забравя“, „проява“, „развой“, особено в стиховете, които правят по-стегнати и годни да побират повече думи, значи повече мисли.

Друга тревога, която притеснява поета, е **употребата на чужди думи**, за които нашият език разполага със съответствия.

Но думите: „упрек“ (вместо укор, натякване), „намека“ (вместо загатване), „пърха“ (вместо фърка, подфърка – пърха конят), „притома“ (умора, отпадане), „тормоз“ (вм. спъвало) и други подобни, са лоши чуждици и нямат работа в книжовния ни език.

Вазов не може да не подчини разсъжденията си с оглед на потребностите на поетичния език. Затова и разсъжденията му са подчинени, от една страна, на заимстването на лексика от руския език, а от друга страна, на голямата идея за богатството на старобългарския език.

...Влезли са обаче в езика ни чисто руски думи, почти добили право на гражданство. Такива са „погром“, „тревога“ и доста още други, повече изразяващи нравствени състояния. Пуристите може да се въсят, но аз си мисля, че можем да ги запазим, едно, че мъчно можем да намерим съвсем съответни тях в езика си, а друго – и то е важно, когато се касае за нашата поетична реч, – те са кратки и звучни.

Можем ли да заемаме думи от славянския – старобългарския език? Не само че можем, но и сме длъжни. Русите с кривачи гребат от това езиково съкровище. То си е наше, можем свободно да се ползуваме с богатството

му. Разумява се, и там трябва мярка и вкус. Михайловски твърде сполучливо си служи със славянски форми и речи. Но най-голямото съкровище, което ни отваря вратата си, е нашият народен език в народните умотворения. Добре е писателите по-често да шетат из тях.

Съвсем закономерно е поетът, възпял неведнъж силата на родната реч, да открие и някои проблемни области в изграждането на книжовния език. Една от тях той привиква в липсата на думи за нюанси на мисълта и за отсенки и това е **чуждите езици да бъдат един от източниците за навлизането на такава лексика**. Важното обаче е, че Вазов приема това като временно решение, докато творците на словото, поетите, не изковат звучни български думи:

Българският език е много богат, но му липсват думи за нюанси на мисълта, за отсенки. По неволя ще се ползуваме от чуждици, додето нашите филолози, поети и писатели изнамерят или сътворят български, в духа на езика ни. Трябва да забележа, че това вече и става. Някои наши млади поети, истина, неуверено, пускат такива нови думи. Нека бъдат по смели: несполучливите им новизни ще пропаднат, а добрите ще оцелеят. Днес се гради нашият поетичен език. Трябва само зидарите да обладават верен вкус и тънък филологичен усет при избора на материала на градивото.

Темата за **влиянето на чуждите езици** и за навлизането на чужди думи в българския език вълнува живо творците на Българското възрождане. В свой кратък текст (**ЕДИН ИЗЛЕТ ИЗ СЕНКИТЕ НА НАШИЯ ЖИВОТ** [З а ч у ж д и т е д у м и])² Иван Вазов също взема отношение по проблема, макар и не толкова детайлно, както го прави в открития от проф. Милена Цанева текст на твореца, публикуван като бележка на редакцията в сп. „Наука“, 1882, кн.1. и препечатан в сп. „Език и литература“, 1958, кн. 3, стр. 222 – 226 под заглавието „Неизвестна статия на Вазов за развитието на езика“ съобщава М. Цанева. Верен на своя филологически усет, писателят обвързва навлизането на новите думи с новите реалии, които нахлуват в живота: *Нашият живот се усложни. Събитията изискват нови усилия, създават нови потребности, никнат и нови вестници сред тая нечувана скъпотия на хартията, но понеже се появяват, значи нужни са. И трябва да признаем, днес вестниците са единствената душевна храна на обществото и добре изобищо се списват*. Във времето, в което се разгръща активно езиковото строителство, много широка е ролята на възрожденската периодика. Вестниците са активен проводник не само на актуална информация, но са и средство за развитието на книжовния език и идеите за негово устройство. Грижата за прекомерното навлизане на чуждите думи не подминава Иван-Вазовия усет за езика и затова той с тревога отбелязва: *Само че потопа от чужди думи залива нашия беден език повече и повече. Завчера един земеделец, народен представител, ми казваше угрижено: „Защо не ни пишат по български нашите вестници?, Защо не пишат и за неучените – да ги разберат? Нали пишат*

за българите? “. На тоя наивен въпрос можех да отговоря? У нас сега е на мода да се употребяват чужди думи. Много нови понятия и предмети нямат в езика и съответните думи и по неволя, докато ги намерим или измислим, служим си с чуждите думи. Но кой се ограничава с това? Потопът от чуждици залива, залива, а хиляди наши **хубави български думи подсмърчат зад вратата**. На масата си имам сега един сръбски вестник. Там „антанта“ навсякъде се пише „споразум“. Ние си имаме „сглашение“, но „антантата“ царува, както и хиляди други езикови нечистотии. И не се вижда края на това друго варварско нашествие. На 1879 год. пътувахме с Дринова през Стара планина за към Берковица. Стана дума за чуждиците в езика ни и аз му споменах за странностите на Богоровия „чисто български език“. Знаменитият наш учен ми каза: „**Ние трябва да благодарим, че има един Богоров!**“. Да, тогава Богоров трябваше, сега сто богоровци трябва – те ще ни размиват, но ще ни стряскат, ще ни поправят, защото всички сега – турям и себе си в това число – грешим против чистотата на езика.

Много точно Вазов е доловил езиковата мода като една от причините за активното навлизане на чужда лексика в българския език. И още по-точно през примери е показал своето гражданско, писателско и филологическо отношение към процеса. Като опора в полза на избора на родни пред чужди думи поетът отново посочва поетичния език: *За щастие, нашият днешен поетичен език не може да се укори (цял да кажа да се упрекне). Плеядата млади поети и повествователи, от Яворова до днес, ни дава една чиста българска реч, която постоянно се усъвършенствува и обогатява. Само затова аз прощавам на модерните поети – а сегашните, с малки изключения, са модернисти. Техният модернизъм рано или късно ще изфиряса, както всяко неестествено и фалшиво нещо, но езикът им ще остане, скъпо достояние на бъдещите самобитни, не подражатели на Самена и Брюсова поети.*

Много интересна идея разгръща Иван Вазов за ролята на **падежите за поетичния език**. Тази идея кореспондира с една друга Иван-Вазова хипотеза, според която **-ме окончанието, широко разпространено в българските диалекти, е твърде подходящо за поетичната реч**, защото отваря още една сричка, а това е важно за стихосложението и за мерената реч. Идеята му е, че с отпадането на падежите речта губи своята стегнатост и това поставя славянските езици в определено предимство пред българската реч. Тази хипотеза разгръща по особено важен начин обяснението на сложния процес на отпадането на падежите в българския език. Този процес със сигурност е пряко обвързан със сложните социални и икономически влияния между България и съседните ѝ държави; със сигурност е обвързан с вековното робство – византийско и османско; със сигурност ни доближава още повече до балканските езици и ни дистанцира в това отношение от славянските. Сложността на това езиково явление е обвързана и с редица неезикови фактори. Българинът,

поставен под условията на робство, живее в изолация; живее в принуда да приеме чужд език и чужда вяра; земеделецът е свел грижите до това да опази семейството и да осигури своята прехрана. В поробената държава няма училища, липсва и администрация, които да поддържат високата функция на падежа. И макар че не може лесно и еднозначно да се отговори на въпроса как едната система постепенно е изместена от другата, е ясно, че няма език, който да може да съществува без съществуването на **два от основните си фактори: образованието и администрацията**. Подобни социално-икономически процеси съпътстват и други народи, като руския и сръбския, но там те протичат по различен начин. Българската държава векове наред е принудена да търпи влиянието на гръцкия и на турския език. Няма как това да не се отрази не само на лексикалния състав, но и на граматическата му структура.

Хубав ли е нашият език ? Хубав. Звучен ли е? Да. Но поради отпадането на падежите и на неопределеното наклонение речта ни се лишава от стегнатост и в това отношение другите славянски езици имат предимство над нас. Тоя органически недостатък е слабостта на езика ни. Но аз повтарям: той е хубав и звучен. Той е гъвкав, преливен, ярък в звуковете си, разнообразен в интонациите си, енергичен, бих казал – мъжествен. А поради падането ударенията не на същи слокове на думите, той, както и руският, обладава богата ритмичност, годен е за всички стихотворни форми, ползува се с безкрайно богатство от рими мъжки и женски и е способен за най-музикален стих. Остатите славянски езици не разполагат с тия средства, стихът им по неволя е еднообразен.

Два основни акцента могат да бъдат изведени от този кратък абзац: падежите отнемат от българската реч стегнатия изказ, но това не е повод езикът да не бъде силен и да не произвежда рими, които го правят гъвкав и мелодичен. И второ, на пръв поглед отнетото предимство в сравнение със славянските езици се превръща в още по-силна енергия и в мощ, с която не разполагат същите тези славянски езици.

Проблемът за членуването като че ли ще остане най-щекотливият въпрос на българския език и на науката за него. Редом с този за влиянието на чуждите думи. Споровете около тази тема не стихват. Нещо повече, след Освобождението именно заради темата за членуването е направен опит за убийство. През Възраждането темата за членната морфема разделя българските възрожденци, а езиковедите от проф. Андрейчин до наше време оформят на базата основно на различията по тази концепция три школи от втората четвърт на XIX век: новобългарска, черковнославянска и славянобългарска. През 1945 г. Отечественофронтовската комисия, в която влизат писатели, езиковеди, общественици, предлага, водена от разбиранията си за демократичен правопис и от виждането, че нито един диалект не прави изкуственото разграничение между пълен и кратък член, всеки да членува на принципа „кой както иска“.

Несъгласен с това решение е акад. Александър Теодоров-Балан, който убеждава министрите от врата на врата, че правилото трябва да бъде прието, и така с наредба закон е уредено неговото съществуване в българския език.

Вазов се нарежда сред умерените противници на това правило, като го обвързва изцяло с поетичната реч и като подчертава, че прекомерната употреба натежава на текста. В своето есеистично изложение за поетичния език той отбелязва, че присъствието на членовете се натяква от български и чуждестранни писатели и изследователи на езика и че не носи нито яснота, нито определеност на мислите.

„Натякват на езика ни чужденци, па и наши, присъствието на членовете. Но каква яснота и определеност дават на мислите! Те са почти едно богатство. Истина, че излишната им употреба не е добро. В народните песни те до крайност са намалени. Избягват ги и нашите поети, там, дето допуска духът на езика. Ботев в своите стихотворения е най-добрият майстор в умно боравене с членовете....

Друг важен въпрос от това време е въпросът за българския правопис. Вазов, който сам разработва своя правописна концепция, изразява много важни разсъждения за устройството на правописа. В статията за поетичния език прави още от самото начало впечатлението за освобождения от всяка сложност изказ, който вероятно по своята непринуденост се приближава до живия по това и употребяван от народа език: *Тук ме сърби езика да кажа нещо и за правописанието, защото то е яко свързано с речта. Но правописанието е един болен въпрос: през цели десетилетия той е извиквал прения, полемики.*

Употребата на фразеологизми като **сърби ме езика**, **болен въпрос**, **да хабим нерви** и разговорно-оценъчна лексика като **яко**, **кусур**, които и днес се използват в младежкия жаргон и не само. Не може да се отрече, че това прави речта по-непринудена, по естествена и по-въздействаща.

Публичната фигура на Вазов му позволява без притеснения да отправя критиките си към Министерството на народната просвета: *И сегашното правописание, наложено от Министерството на народната просвета, не може да се счита свършено, без кусур. Но то е вече прието, нека го задържим такова – няма защо да хабим нерви и енергия в правописни препирни.*

Отново с оглед на поетичната реч Вазов подчертава обвързаността ѝ с нуждите на образованието, но ограничава свободата на поета: *Искам да кажа само едно нещо: това правописание, нагласено главно за педагогична сгода, притеснява малко свободата на поета.*

Иван Вазов открито критикува редица правописни постановки, които според него **спъват** поетичното слово. Лексиката, с която определя тези промени, също е образна и разговорна, за да звучи още по-естествено написаното от твореца: **изнасилване на езика**, **няма да стане световен катаклизъм**. Вазов стига и по-далеч, като призовава поетите да погледнат повеленията на право-

писанието и на граматиката, но да запазят силата на формите и на думите. Особено остро народният поет застава срещу премахването на **неусеченото**, по израза на Вазов, окончание на -ий при прилагателните имена: *То изфърля неусеченото окончание ий на прилагателните и оставя вместо него само и. Така, поетът е длъжен да пише: учени мъж, други брат, прави път. Това е изнасилване на езика и затъмняване на мисълта. И как грози сред хубави стихове! Мисля, че поетите могат смело да покажат повеленията на правописанието, ако щете, и на граматиката, и да пишат, когато имат нужда от прилагателни с кратко окончание, „учений мъж“, „другий брат“, „правий път“. Няма да стане световен катаклизъм от това невинно показване на правописа. Той стои по-долу от поезията. . .*

Интересни и за онова време, а и за нашето съвремие са Вазовите разсъждения за различни живи изговорни варианти, които са особено сполучливи за употреба в поетичната реч. Те са свързани най-вече с прояви, които днес определяме като маркери за разговорност, като съкратени изговорни форми например: *Та и не правят ли същото, когато има нужда от краткост при написването: „мойто“ вм. „моето“, „наш'те“ вм. „нашите“, „той знай“, „ний знай“ вместо „той знае“, „ние знаем“, „кат“ вм. „като“ . Пречи ли това някому?*

Препратката към други езици и към поетичните светове на големи творци е част от аргументативната стратегия на Вазов и той сполучливо я използва в текста си: *Ние съзираме тия волности и в чуждите поезии. Френските поети пишат „encore“ и „encor“. Руските – „красотою“ и „красотой“ и тям подобни.*

Широката поетична енциклопедичност на Вазов му дава основание да разгърне своите разсъждения върху формирането на книжовния език, върху раждането на книжовния език при силна конкуренция на езикови модели, които се съизмерват в изключително сложната езикова ситуация през Възраждането: *Езикът е жив организъм. Той расте, развива се, видоизменява се. Навярно в бъдещите времена под усилията на големи таланти той ще се усъвършенствува повече, ще се облагороди. Някои казват, че днешният книжовен език ще изглежда тогава, както руският от времето на Ломоносова пред Пушкинския. Това едва ли ще е вярно. Аз мисля, че днешният книжовен език ще остане по хубост същият, само – по-префинен и по-богат. Той ще носи печата, който му даде длетото на талантлив майстори – от Ботева до Яворова и Кирила Христов. Ще се напишат на него само по-велики творения, сигурно, и с това главно ще се различава от днешния.*

Обвързването на книжовния език с езика на литературата е също много важен момент от Вазовите концепции за развитието и строежа му. И отново е закономерно точно у него да се появи тази обвързаност, защото само творецът може ясно да си даде сметка, че поетите и писателите творят през думите, вдъхват им живот, изпълват ги със съдържание и с нюанси, така че да достиг-

нат до читателя и да отключат в съзнанието му мисли и емоции. В предпоследната част от текста авторът разгръща диалог с П. Яворов и в този диалог освен чисто езиковите коментари, свързани с употребата на предлозите в/с и во/со, които Яворов препоръчва на Вазов, отново проличава тънкия усет на художника на словото, който през експресивна лексика, но и през верни терминологични находки показва силата на писателското си светоусещане: *Покойний Яворов ме канеше да пишем предлозите „в“ и „с“, „во“ и „со“, когато предхождат думи, що зачеват с буква в и с, за да избегне мъчното произнасяне. Аз намерих това предпочитателно, но не се реших да пиша така: привычката ми пречеше. Някои поети подир Яворова възприеха тия во и со. Малко гложди това на непривикналото ухо, но е в полза на благозвучието. Не приехме ли от македонското наречие прелестната форма „чакайки“, „мисляйки“? Как е жално, че в някой кът на България не е се запазило неопределеното наклонение в пълната му форма!*

Преклонението на Вазов пред езика намира обобщаващ израз в последния абзац на есеистичния текст: *Но и тъй, както и днес, езикът ни е, както казах, пак великолепен по звучност, по изразителност и по енергия. И ние си го обичаме като едно от най-скъпите наследства, завещани нам от дедите ни.*

Но навън е хубаво. Славейчето се пее. Сякаш и пряната шума по дърветата, и въздухът с радостта си, и слънцето с лучите си пеят. И в тая песен звучат страстните въздишки на възродения живот, на младостта, на любовта. И душата се слива с тоя концерт на мирозданието, тръпне в дълбочините си от тихите трепети на надеждите и обновата и невидими ефирни крила я откъсват от действителността и я носят в мира на бъдещето и в тържеството на вечната правда. . . .

О пролет, как си ти чудна!

Но да излезем на полето и да послушаме на воля поетическия език на природата.

Анализираният текст е слабопроучен в историческата ни лингвистика, защото е посветен на поетичната реч и на акценти, свързани с нейната специфика. В този текст обаче много ясно се открояват важни за Вазовия свят особености, свързани изобщо с развитието на книжовния език: **чуждите думи и чуждите езици, членуването, падежите и правописното устройство.** А това са все ключови теми, които поставят езика като основа на обществото и като завещано от дедите ни наследство, както много вярно го е определил народният поет.

Благодарности

Това изследване е финансирано от Европейския съюз - NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект № BG-RRP-2.004-0008-C01

Acknowledgements

This study is financed by the European Union-NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project № BG-RRP-2.004-0008-C01

БЕЛЕЖКИ

1. Към филологическите разпри за езика се отнася и един разговор между Иван Вазов и акад. Балан. Академикът укорил народния поет за думата **творба**, като подчертал, че му прилича на **торба**. На свой ред, Вазов отвърнал шеговито, че и думата **сръдня**, приписвана на акад. Балан, **понамирисва**.
2. В-к „Напред“, бр.113 от 28.X.1919 Събрани съчинения в двадесет тома, т. 18, София, 1957, стр. 819 – 823. Със съкращения.

ЛИТЕРАТУРА

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ НА БАН, 1989. *История на новобългарския книжовен език*. София: БАН, с. 274 – 287.

ПЕРНИШКА, Е., 1985. *Иван Вазов – строител на българската лексика*. София.

REFERENCES

AVTORSKI KOLEKTIV NA BAN, 1989. *Istoriya na novobalgarskiya knizhoven ezik*. Sofia: BAN, pp. 274–287.

PERNISHKA, E., 1985. *Ivan Vazov – stroitel na balgarskata leksika*. Sofia.

REVIVALIST WRITERS ON THE BULGARIAN LANGUAGE: IVAN VAZOV ON FOREIGN WORDS, CASES, DEFINITE ARTICLES, AND ORTHOGRAPHY

Abstract. This article examines Ivan Vazov's views on the development of Bulgarian orthography, the influence of foreign words on the language, the use of definite articles, and the loss of grammatical cases. Although Vazov is one of the most thoroughly analyzed Bulgarian authors from a linguistic perspective, some of his significant ideas concerning the literary language—especially those linking poetic expression to the shaping of a standardized national language—have remained on the margins of scholarly interest. The study draws attention to such specific viewpoints, including Vazov's assertion that the disappearance of grammatical cases leads to a loss of compactness in poetic language, distancing it from the Slavic linguistic tradition.

Keywords: empruntology; Ivan Vazov; literary language; poetic language; foreign languages and loanwords; grammatical cases; orthography

Dr. Vladislav Milanov, Assoc. Prof.

ORCID iD: 0000-0002-8920-5621

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Faculty of Slavic Studies

15, Tzar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: vladislavmilanov77@abv.bg